

THE PHILOSOPHY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE THEORY OF THE THEORY OF SOCIAL-ECONOMIC MODEL OF KARL MARX AND DIRECTIONS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY IN THE SPIRIT OF THE VIETNAM COMMUNIST PARTY

Tran Nguyen Ky

University of Economics Ho Chi Minh City

Email: tnky@ueh.edu.vn

Received: 27/7/2022; Reviewed: 13/8/2022; Revised: 17/8/2022; Accepted: 22/8/2022; Released: 30/9/2022

DOI: <https://doi.org/10.54163/0866-773X/726>

In his scientific and revolutionary life, C. Marx made two great inventions, which for any of us if it is possible, even just one of those two inventions, also inevitably become great, such is the theory of surplus value and historical materialism. If the theory of surplus value helps people to understand the nature and ways of exploiting capitalists, historical materialism helps to recognize the lawful development of human society.

Keywords: *Development philosophy; Sustainable development; Karl Marx; The theory of socio-economic forms; Vietnam Communist Party.*

1. Đặt vấn đề

Trong chủ nghĩa duy vật lịch sử (với nội dung cốt lõi nhất và quan trọng nhất là học thuyết hình thái kinh tế - xã hội), C.Mác đã sắp xếp hệ thống một cách thiên tài mọi nhân tố của đời sống xã hội tưởng chừng như vô cùng rầm rôi, phức tạp thành một hệ thống hoàn chỉnh, khoa học có sự tương tác biện chứng lẫn nhau. Qua đó, làm cho xã hội vận động, phát triển theo một trật tự, xu hướng không thể đảo ngược. Để làm được điều đó, trong lý luận duy vật lịch sử nói chung và học thuyết hình thái kinh tế - xã hội nói riêng, C.Mác đã xây dựng trong đó rất nhiều nội dung, phản ánh nhiều lĩnh vực, nhiều vấn đề của đời sống xã hội như kinh tế, chính trị, văn hóa, mà bắt đầu bằng việc phân tích, đánh giá về sản xuất vật chất, về phương thức sản xuất vật chất và vai trò của chúng đối với các lĩnh vực khác trong xã hội đặc biệt là lĩnh vực chính trị - xã hội, ông đã đi tới việc phân tích về vấn đề cuộc đấu tranh giai cấp của giai cấp vô sản chống giai cấp tư sản dẫn tới cuộc cách mạng vô sản, xóa bỏ nhà nước tư sản và thiết lập nên một nhà nước, một trật tự xã hội mới - xã hội chủ nghĩa và cộng sản chủ nghĩa.

2. Tổng quan nghiên cứu

Từ trước đến nay vấn đề nghiên cứu “triết lý phát triển bền vững trong học thuyết hình thái kinh tế - xã hội của C.Mác và phương hướng phát triển bền vững đất nước” đã có nhiều tác giả quan tâm nghiên

cứ, trong đó phải kể đến một số công trình tiêu biểu như: Nguyễn Văn Huyền (2000), “Triết lý phát triển C.Mác, Ph.Ăngghen, V.I.Lênin, Hồ Chí Minh”, Nxb. Khoa học xã hội; Nguyễn Trọng Chuẩn, Nguyễn Thế Nghĩa, Đặng Hữu Toàn (đồng chủ biên, 2002), “Công nghiệp hóa, hiện đại hóa ở Việt Nam - Lý luận và thực tiễn”, Nxb. Chính trị quốc gia; Phạm Văn Chung (2005), “Học thuyết Mác về hình thái kinh tế - xã hội và lý luận về con đường phát triển xã hội chủ nghĩa ở nước ta”; Hoàng Chí Bảo (2012), “Giá trị bền vững và sức sống của chủ nghĩa Mác - Lênin và chủ nghĩa xã hội khoa học”, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật; Nguyễn Quốc Phẩm (2015), “Những vấn đề cấp bách trong vận dụng, phát triển lý luận về hình thái kinh tế - xã hội ở Việt Nam hiện nay”; Phùng Hữu Phú, Lê Hữu Nghĩa, Vũ Văn Hiến, Nguyễn Việt Thông (đồng chủ biên, 2016), “Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về Chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên Chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam qua 30 năm đổi mới”, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội; Trần Văn Phòng (2020), “Những gợi mở cho Việt Nam từ học thuyết hình thái kinh tế - xã hội của chủ nghĩa Mác - Lênin”; Nguyễn Phú Trọng (2022), “Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam”, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật... Đây là các công trình nghiên cứu, tư liệu có giá trị đặc biệt để tác giả kế thừa, bổ sung, hoàn thiện và làm rõ thêm nội dung bài viết của tác giả.

3. Phương pháp nghiên cứu

Bài viết được tiếp cận trên cơ sở phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử, trên nền tảng tư tưởng Hồ Chí Minh và những quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam. Nội dung của vấn đề được triển khai qua các phương pháp nghiên cứu sau: Phương pháp logic và lịch sử, phương pháp phân tích và tổng hợp, phương pháp đối chiếu, so sánh.

4. Kết quả nghiên cứu

4.1. Vai trò của học thuyết hình thái kinh tế - xã hội

Để xây dựng nên học thuyết hình thái kinh tế - xã hội, C.Mác đã bắt đầu bằng những tiền đề xuất phát vô cùng giản đơn và thuyết phục. Theo đó, C.Mác cho rằng, khi nói tới xã hội là phải nói tới con người. Vì xã hội là xã hội của những con người. Mà khi nói tới con người trong một xã hội thì trước hết phải nói tới hoạt động cơ bản, đầu tiên tương ứng với việc thỏa mãn những nhu cầu cơ bản, đầu tiên và tối thiểu của họ; đó là hoạt động sản xuất vật chất và nhu cầu tồn tại người, được biểu hiện ở các nhu cầu cụ thể như nhu cầu ăn, mặc, ở.

Có thể khẳng định, việc xem xét xã hội dưới lăng kính hình thái kinh tế - xã hội đã giúp cho C.Mác và tất cả chúng ta hiểu được quá trình phát triển của lịch sử nhân loại là một quá trình tất yếu khách quan, thông qua hoạt động có mục đích của con người. Đó chính là sự tác động biện chứng giữa khách quan với chủ quan, giữa nhân tố khách quan với nhân tố chủ quan. Đúng như V.I.Lênin đã nhận định: "... chỉ có đem quy những quan hệ xã hội vào những quan hệ sản xuất, và đem quy những quan hệ sản xuất vào trình độ của những lực lượng sản xuất thì người ta mới có được một cơ sở vững chắc để quan niệm sự phát triển của những hình thái kinh tế - xã hội là một quá trình lịch sử - tự nhiên". Từ phương diện phương pháp luận có thể thấy, nếu so sánh với các học thuyết và quan điểm xã hội khác, học thuyết hình thái kinh tế - xã hội của C.Mác cho người ta cái nhìn "toàn diện và hệ thống hơn" về sự tồn tại và phát triển của đời sống nhân loại.

Như vậy, có thể khẳng định chắc chắn rằng, "học thuyết hình thái kinh tế - xã hội của C.Mác chính là một phép biện chứng về xã hội có tính đầy đủ nhất, toàn diện nhất". Với ý nghĩa như vậy, học thuyết này của ông có "một giá trị phương pháp luận" vô cùng quan trọng đối với hoạt động nhận thức và hoạt động thực tiễn xã hội của con người, đặc biệt là đối với vấn đề phát triển bền vững xã hội.

4.2. Sự phát triển bền vững theo Học thuyết hình thái kinh tế - xã hội

Cách mạng khoa học - công nghệ phát triển có tính chất bùng nổ, với sự ra đời của cách mạng

công nghiệp 4.0, không chỉ đem lại những thay đổi và những sản phẩm mà lúc sinh thời, C.Mác cũng khó tưởng tượng nổi. Sự khai thác có tính vor vét và tận diệt trở nên phổ biến cả với nguồn tài nguyên thiên nhiên lẫn nguồn tài nguyên con người nhằm để tranh giành lợi thế so sánh và kiếm tìm cơ hội lợi nhuận. Đó chính là nguyên nhân chủ yếu giải thích cho thực trạng về sự cạn kiệt tài nguyên trái đất, sự ô nhiễm môi trường thiên nhiên, tình trạng diễn biến phức tạp của biến đổi khí hậu, cũng như giải thích cho sự suy đồi về nhân cách và nhân tính của con người trong xã hội hiện đại.

Trong học thuyết của mình, xét về thực chất, học thuyết hình thái kinh tế - xã hội của C.Mác hàm chứa bên trong nó một đặc trưng, một triết lý về phát triển bền vững xã hội. Đó là "triết lý phát triển xã hội vì mục tiêu nhân văn và văn hóa: phát triển từ con người và vì con người". Bởi vì, thực chất của việc xóa bỏ quan hệ sản xuất cũ, thiết lập quan hệ sản xuất mới, cũng như xóa bỏ thượng tầng chính trị - xã hội cũ nhằm thiết lập thượng tầng xã hội mới nhằm mục tiêu giải phóng sức sản xuất, giải phóng sức lao động, người lao động cũng như giải phóng cả xã hội, trả lại cho con người và xã hội cái "động lực bản chất, vốn có của mọi người, đó là năng lực sáng tạo".

Trong lịch sử nhân loại, chính nhờ vào lao động sáng tạo mà con người có những bước phát triển thần tốc, thoát khỏi thế giới loài vật và trở thành thực thể duy nhất trên trái đất. Nhờ vào sáng tạo mà loài người tạo dựng và phát triển nền văn minh của mình. Xã hội loài người đã, đang và sẽ luôn phát triển và chỉ có thể phát triển dựa trên sức sáng tạo của chính mình. Chừng nào sức sáng tạo này bị kìm hãm bởi nhân tố, thế lực nào thì chừng đó vấn đề xóa bỏ nhân tố, thế lực đó để giải phóng sức sáng tạo của con người sẽ luôn được đặt ra như một đòi hỏi tất yếu.

Trong triết lý phát triển bền vững và đậm chất nhân văn cộng sản thể hiện trong học thuyết hình thái kinh tế - xã hội của C.Mác, vấn đề không phải chỉ ở chỗ xã hội phát triển nhờ vào nhân tố nào, với động lực nào mà quan trọng ở chỗ xã hội đó "phát triển như thế nào, vì mục tiêu gì"? Có thể thấy rõ, trong học thuyết của mình, C.Mác luôn gắn hai yếu tố lực lượng sản xuất với quan hệ sản xuất, kinh tế và xã hội vào một thể thống nhất, vừa đối lập, vừa thống nhất chặt chẽ với nhau trong quá trình phát triển xã hội. Từ đó, ông cho rằng tuyệt đối không thể để xã hội rơi vào tình trạng chỉ có tăng trưởng kinh tế, trình độ của yếu tố kỹ thuật được nâng cao, năng suất lao động được cải thiện trong khi yếu tố con người không được xem trọng, con người bị coi rẻ, trở nên tha hóa, bị chà đạp và trở thành nô lệ cho chính lực lượng vật chất, kỹ thuật mà mình tạo ra.

Như vậy, giữa hai khái niệm *phát triển xã hội* với *tiến bộ xã hội* mặc dù gần gũi và có quan hệ chặt chẽ với nhau song không hoàn toàn đồng nhất với nhau. “Chỉ có sự phát triển xã hội bao hàm tiến bộ xã hội mới được xem là sự phát triển xã hội đúng nghĩa, tức là sự phát triển bền vững. Sự phát triển xã hội bền vững theo tiêu chí nhân văn và tiến bộ, nghĩa là sự phát triển coi trọng nhân tố con người, phát triển từ con người và vì mục tiêu con người phải trở thành tiêu chí quan trọng, một định hướng có tính nguyên tắc phương pháp luận cho sự phát triển bền vững xã hội hiện nay”.

Đối với C.Mác, giới tự nhiên không đơn thuần chỉ là nguồn lực tự nhiên của sự phát triển xã hội. Trái lại, giới tự nhiên còn là môi trường tồn tại và phát triển của con người. Lịch sử loài người là lịch sử tiếp tục của giới tự nhiên trên trái đất, là một phần của lịch sử tự nhiên này. Vì vậy, sự phát triển của lịch sử không thể tách rời khỏi sự phát triển của tự nhiên, cũng như không thể tách khỏi môi trường tự nhiên trên trái đất. Với ý nghĩa đó, C.Mác viết: “Chúng ta chỉ biết có một khoa học duy nhất, khoa học lịch sử. Có thể xem xét lịch sử dưới hai mặt, có thể chia lịch sử ra thành lịch sử tự nhiên và lịch sử nhân loại. Tuy nhiên hai mặt đó không tách rời nhau. Chừng nào mà loài người còn tồn tại, thì lịch sử của họ và lịch sử tự nhiên qui định lẫn nhau”.

4.3. Vận dụng sự phát triển bền vững theo Học thuyết hình thái kinh tế - xã hội của Mác vào thực tế ở Việt Nam

Có thể khẳng định, với chỉ dẫn phương pháp luận quan trọng về phát triển bền vững thể hiện trong học thuyết hình thái kinh tế - xã hội nói riêng, trong chủ nghĩa duy vật lịch sử nói chung, việc mỗi quốc gia ngày nay phải chú trọng tới phát triển bền vững trong chiến lược phát triển đất nước là một yêu cầu cấp thiết, không chỉ vì lợi ích quốc gia, dân tộc đó mà còn vì lợi ích của toàn nhân loại. Điều này càng có ý nghĩa quan trọng đối với các nước đang trong quá trình phát triển theo hướng công nghiệp hóa, hiện đại hóa như Việt Nam.

Đối với sự phát triển nước ta trong điều kiện xuất phát điểm thấp, trình độ của lực lượng sản xuất cơ bản còn ở mức thủ công, nửa cơ khí là chủ yếu, xã hội về cơ bản còn mang tính lạc hậu, tiểu nông, thách thức đặt ra là vừa phải khai thác mọi nguồn lực để phát triển, nhằm tăng trưởng kinh tế nhanh, thu hẹp khoảng cách với các nước tiên tiến lại vừa phải đảm bảo yêu cầu phát triển bền vững.

Trong điều kiện quốc tế hóa, toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng, dưới sự lãnh đạo của Đảng cộng sản Việt Nam, nhằm để thúc đẩy lực lượng sản xuất cũng như phát triển nhanh và bền vững đất nước, chúng ta thực hiện công nghiệp hóa, hiện đại, đồng thời xây dựng nền kinh tế thị trường

định hướng xã hội chủ nghĩa. Tuy nhiên, với nội dung, yêu cầu cao của triết lý phát triển bền vững, mặc dù đã được Đảng ta nhận thức sâu sắc và luôn chú trọng trong hoạch định phương hướng, chiến lược phát triển đất nước, thể hiện qua những văn kiện quan trọng như nghị quyết Đại hội Đảng, cũng như trong chỉ đạo thực tiễn, song quả thật thực tế cho thấy đây vẫn thật sự là thách thức không nhỏ cho sự phát triển đất nước. Trong điều kiện xuất phát điểm thấp, lại trong bối cảnh quốc tế hóa, toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế đang diễn ra gay gắt, sự đòi hỏi phải tăng trưởng kinh tế nhanh cũng đồng thời gây ra những hệ lụy tiêu cực đối với sự phát triển bền vững đất nước.

Thực tế cho thấy, bên cạnh những điểm sáng trong sự phát triển đất nước mấy chục năm đổi mới, còn tồn tại khá nhiều điều đáng lo ngại đối với sự phát triển bền vững đất nước, nhất là trên phương diện môi trường (cả môi trường tự nhiên lẫn môi trường xã hội), văn hóa, đạo đức, xã hội.

Điều này càng chứng tỏ chúng ta phải quyết liệt hơn, bản lĩnh hơn và kiên định hơn trong việc xây dựng một mô hình phát triển bền vững cho đất nước dựa trên 3 trụ cột: kinh tế bền vững, xã hội bền vững, môi trường bền vững; cũng như dựa trên cơ sở triết lý phát triển bền vững đầy tính khoa học, cách mạng và nhân văn thể hiện trong học thuyết hình thái kinh tế - xã hội của C.Mác.

Để làm được điều đó, cần phải có sự nhận thức đúng đắn và sâu sắc triết lý phát triển bền vững của C.Mác thể hiện trong học thuyết hình thái kinh tế - xã hội, cũng như quán triệt đường lối đổi mới đất nước theo tinh thần vì mục tiêu: dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh mà Đảng ta đã vạch ra.

5. Thảo luận

C.Mác đã để lại cho nhân loại một kho tàng tri thức lý luận rất đồ sộ và phong phú trên nhiều lĩnh vực, nhưng điển hình nhất là triết học duy vật biện chứng và duy vật lịch sử, kinh tế chính trị học mác-xít và chủ nghĩa xã hội khoa học. Hơn 170 năm qua, chúng kiến nhiều thăng trầm của lịch sử nhân loại và chịu sự công kích, chống phá từ nhiều kẻ thù tư tưởng khác nhau, chủ nghĩa Mác vẫn tồn tại, đứng vững và luôn được bổ sung, phát triển bởi những người mác-xít chân chính.

Với sự sáng tạo ra chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử, C.Mác đã thực hiện một cuộc cách mạng trong lịch sử triết học. Lần đầu tiên, các quy luật phát triển của xã hội loài người được giải thích một cách khoa học, khách quan, xuất phát từ các quy luật vận động và phát triển của nền sản xuất xã hội. Kế thừa những người đi trước song vượt lên khỏi tư duy của chủ nghĩa “duy vật tầm thường” và chủ nghĩa “duy kinh tế”,

C.Mác đã sáng tạo ra học thuyết khoa học biện chứng về phát triển.

6. Kết luận

Từ việc đánh giá cao vai trò của sản xuất vật chất, coi đây là lĩnh vực nền tảng, cơ sở cho sự tồn tại và phát triển xã hội, C.Mác đã tìm ra vai trò quyết định đối với sự phát triển sản xuất và sự phát triển xã hội nói chung của phương thức sản xuất. Quan trọng hơn, Ông đã tìm ra quy luật cơ bản và phổ biến nhất của sự phát triển xã hội loài

người. Đó là quy luật về sự phù hợp của quan hệ sản xuất đối với trình độ phát triển của lực lượng sản xuất. Có thể khẳng định, một trong những đặc trưng trong triết lý phát triển biểu hiện trong học thuyết hình thái kinh tế - xã hội của C.Mác chính là tính tư tưởng, tính nhân văn - phát triển vì mục tiêu con người. Bên cạnh đó, để sự phát triển xã hội theo tinh thần từ con người và vì con người trở nên rõ ràng và hiệu quả, theo C.Mác, cũng cần phải giải quyết tốt mối quan hệ giữa con người, xã hội với tự nhiên.

Tài liệu tham khảo

Bảo, H. C. (2012). *Giá trị bền vững và sức sống của chủ nghĩa Mác - Lênin và chủ nghĩa xã hội khoa học*. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật.

Chuẩn, N. T., Nghĩa, N. T., & Toàn, Đ. H. (2002). *Công nghiệp hóa, hiện đại hóa ở Việt Nam – Lý luận và thực tiễn*. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.

Đảng Cộng sản Việt Nam. (2006-2021). *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X, XI, XII, XIII*.

Đảng Cộng sản Việt Nam. (2015). *Báo cáo tổng kết một số vấn đề lý luận – thực tiễn qua 30 năm đổi mới*. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.

Huyền, N. V. (2000). *Triết lý phát triển C.Mác, Ph. Ăngghen, V.I.Lênin, Hồ Chí Minh*. Hà Nội: Nxb. Khoa học Xã hội.

Nhà xuất bản Chính trị quốc gia. (1995). *C. Mác - Ph. Ăngghen toàn tập - Tập 3*, tr.25. Hà Nội.

Nhà xuất bản tiến bộ Matxcova. (1973). *V.I.Lênin toàn tập - Tập 1*, tr.163.

Phú, P. H., Nghĩa, L. H., Hiên, V. V., & Thông, N. V. (2016). *Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về Chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên Chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam qua 30 năm đổi mới*. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật.

Trọng, N. P. (2022). *Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam*. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật.

TRIẾT LÝ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG TRONG HỌC THUYẾT HÌNH THÁI KINH TẾ - XÃ HỘI CỦA CÁC MÁC VÀ PHƯƠNG HƯỚNG PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG ĐẤT NƯỚC THEO TINH THẦN CỦA ĐẢNG CỘNG SẢN VIỆT NAM

Trần Nguyên Ký

Đại học Kinh tế Thành phố Hồ Chí Minh

Email: tnky@ueh.edu.vn

Nhận bài: 27/7/2022; Phản biện: 13/8/2022; Tác giả sửa: 17/8/2022; Duyệt đăng: 22/8/2022; Phát hành: 30/9/2022

DOI: <https://doi.org/10.54163/0866-773X/726>

Trong cuộc đời khoa học và cách mạng của mình, C.Mác có hai phát minh vĩ đại, mà đối với bất kỳ ai trong số chúng ta nếu như có thể thực hiện được, dù là chỉ một trong số hai phát minh đó, cũng chắc chắn trở nên vĩ đại, đó chính là “học thuyết giá trị thặng dư và chủ nghĩa duy vật lịch sử”. Nếu học thuyết giá trị thặng dư giúp người ta hiểu được bản chất và cách thức bóc lột của nhà tư bản thì chủ nghĩa duy vật lịch sử giúp cho việc nhìn nhận về quá trình phát triển hợp quy luật của xã hội loài người.

Từ khóa: Triết lý phát triển; Phát triển bền vững; Các Mác; Học thuyết hình thái kinh tế - xã hội; Đảng Cộng sản Việt Nam.